รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

The Model of the Social Development of the Kammatthana Forest Monks of the Line of Luang Pu Man Phurithatto according to Theravada Buddhist Philosophy

พระอาภากร กลฺยาณธมฺโม (ไชยคำมี) และพระเทพวชิรวิมล
PhraApagorn Kalyanadhammo (Chaicummee) and Phrathepvajirawimon
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University Roi-Et Campus
Corresponding Author, E–mail: achaicum@gmil.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคม 2) ศึกษาการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามหลักแนวพุทธปรัชญาเถรวาท 3) วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท และ 4) นำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท โดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 รูป/คน ซึ่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์มานานกว่า 20 ปี และแม่ชีผู้ปฏิบัติธรรมมา กว่า 30 ปี ซึ่งเป็นหัวหน้าสำนักแม่ชีวัดประชาคมวนาราม (ป่ากุง) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาสังคมสามารถวิเคราะห์ได้จากหลายมุมมองตามแนวคิดของแต่ละทฤษฎี ซึ่งแต่ละแนวคิดมีข้อดีและข้อจำกัด การนำไปใช้ควรพิจารณาปัจจัยทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยีของสังคมนั้น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเหมาะสม

2. หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้ในการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ได้แก่ กรรมฐาน นิมิต 3 จริต 6 (จริยา 6) สมถกรรมฐาน ฌาน 4 อภิญญา 6 นิโรธสมาบัติ (สัญญาเวทยิตนิโรธ) วิปัสสนากรรมฐาน และสติปัฏฐาน 4 พระสงฆ์ที่เป็นสัทธิวิหาริกประกอบด้วยพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) พระเทพวิสุทธิมงคล วิ. (ศรี มหาวีโร) พระพรหมวชิรโสภณ (ศรีจันทร์ ปุณฺณรโต) พระราชพัชรญาณมุนี (ทองอินทร์ กตปุณฺโญ)

3. รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท คือ บทบาทการพัฒนาสังคม 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง

ได้รับบทความ: 11 มีนาคม 2568; **แก้ไขบทความ:** 26 มีนาคม 2568; **ตอบรับตีพิมพ์:** 30 มีนาคม 2568
Received: March 11, 2025; **Revised:** March 26, 2025; **Accepted:** March 30, 2025

ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์

4. องค์ความรู้ที่ได้จากการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ได้แก่ “BRM MODEL”

คำสำคัญ: รูปแบบ, การพัฒนาสังคม, กรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

The objectives of this thesis were 1) to study the theoretical concept of social development, 2) to study the social development of the forest monks of the Luang Pu Man Phuritto line according to the principles of Theravada Buddhist philosophy, 3) to analyze the social development pattern of the forest monks of the line of meditation. Luang Pu Man Phuritto, according to Theravada Buddhist philosophy, and 4) to present knowledge about the social development model of the forest meditation monks, Luang Pu Man Phuritto, according to Theravada Buddhist philosophy. This research aims to study and analyze the social development of the Forest Monks in the lineage of Luang Pu Mun Bhuridatta Thera based on Theravāda Buddhist philosophy. The study involves document analysis and in-depth interviews with 15 participants, including Vipassanā meditation masters with over 20 years of experience and a nun who has practiced for over 30 years, serving as the head of the nunnery at Prachakhomwanaram Temple (Pa Kung). The data is analyzed using content analysis and presented in a descriptive manner.

The results of the research found that:

1. Social development can be analyzed from various perspectives based on the concepts of each theory, each of which has advantages and limitations. Its application should consider the economic, cultural, and technological factors of each society in order to create sustainable and appropriate development.

2. Theravada Buddhist Philosophy Used in Social Development of the Kammatthana Forest Monks of the Luang Pu Man Phurithatto Line: This includes meditation practices such as Kammaṭṭhāna, the three signs (nimitta 3), the six dispositions (cariyā 6), Samatha meditation, the four jhānas, the six abhiññās, Nirodha samāpatti (cessation of perception and feeling), Vipassanā

meditation, and the Four Foundations of Mindfulness (Satipaṭṭhāna 4). The monks involved include Phra Thammawisuthimongkol (Bua Ñāṇasampanno), Phra Thepwisuthimongkol Wi. (Sri Mahāwīro), Phra Phromwajirasopon (Sri Chand Punyaratho), and Phra Rājapacaryānamuni (Thongintha Kattapunyo).

3. The Model of Social Development of the Kammatthana Forest Monks of the Luang Pu Man Phurithatto Line According to Theravada Buddhist Philosophy: The social development roles include six areas: governance, religious education, educational welfare, religious propagation, public utilities, and social welfare.

4. Knowledge Gained from the Social Development of the Kammatthana Forest Monks of the Luang Pu Man Phurithatto Line According to Theravada Buddhist Philosophy: This knowledge is represented by the "BRM MODEL".

Keywords: Format, Social Development, Meditation of Luang Pu Man Phurithatto, Theravada Buddhist Philosophy

1. บทนำ

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะด้านศีลธรรมและการเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ แม้ว่าบทบาทความเป็นผู้นำจะลดลง แต่พระสงฆ์ยังคงเป็นที่พึ่งของชาวบ้านและช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน พระนักพัฒนา เช่น หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ และพุทธทาสภิกขุ มีบทบาทในการเผยแผ่ธรรมะให้เข้าใจง่ายและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ขณะที่พระพยอม กลฺยาโณ เน้นการช่วยเหลือสังคมและสั่งสอนประชาชนให้ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา พระสงฆ์ไทยยังคงมีบทบาทสำคัญในหลายด้านของการพัฒนาสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557) คำสอนของพระพุทธเจ้ามุ่งให้คนละชั่ว ทำดี และทำจิตให้บริสุทธิ์ โดยมีวิธีภาวนา 5 สายหลัก ได้แก่ พุทโธ, สัมมาอรหัง, ยุบหนอพองหนอ, นะมะพะทะ (มโนมยิทธิ), และอานาปานสติ แม้ว่าวิธีปฏิบัติอาจแตกต่างกัน แต่เป้าหมายคือการทำจิตให้สงบจนเกิดสมาธิที่ถูกต้อง ซึ่งนำไปสู่ความหลุดพ้น เปรียบเสมือนการเดินทางที่มีเส้นทางต่างกัน แต่จุดหมายเดียวกันคือความสงบและสัมมาสมาธิ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553)

อุบายวิธีอันใดสามารถชักจูงคนให้มาปฏิบัติศีลธรรมปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ แล้วมีคนละชั่ว ประพฤติดีได้มาก เป็นอุบายวิธีที่ใช้การได้ทั้งนั้น ดังนั้น การทำกิจพระศาสนาเราต้องเอาผลงานหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต หลักการสอน ท่านก็สอนในหลักของสมถวิปัสสนาดังที่เราเคยได้ยินได้ฟังกันมาแล้วนั้น แต่ท่านจะเน้นหนักในการสอนให้เจริญพุทธคุณเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเจริญพุทธคุณจนคล่องตัว จนชำนิชำนาญแล้ว ก็สอนให้พิจารณากายคตาสติ

เมื่อสอนให้พิจารณากายคตาสติ พิจารณาอสุภกรรมฐาน จนคล่องตัวจนชำนาญแล้ว ก็สอนให้พิจารณาธาตุกรรมฐาน ให้พิจารณากาย แยกออกเป็นธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ แล้วก็พยายามพิจารณาว่าในร่างกายของเรานี้ไม่มีอะไร มีแต่ธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ ประชุมกันอยู่เท่านั้น หาสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ไม่มี ในเมื่อฝึกฝนอบรมให้พิจารณาจนคล่องตัว จิตก็จะมองเห็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน คือเห็นว่าร่างกายนี้ ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน เป็นอนัตตาทั้งนั้น จะว่ามีตัวมีตนในเมื่อแยกออกไปแล้ว มันก็มีแต่ธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ สำหรับสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขาไม่มี แต่อาศัยความประชุมพร้อมของธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ มีปฏิสนธิจิต ปฏิสนธิวิญญาณมายึดครองอยู่ในร่างอันนี้ เราจึงสมมติบัญญัติว่า สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา (พระเทพวิสุทธิมงคล (ศรี มหาวีโร), 2555)

แนวคำสอนของ หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล และหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เน้นการพิจารณา กายคตาสติกรรมฐาน และ ธาตุกรรมฐาน เพื่อให้จิตก้าวสู่ วิปัสสนา ได้เร็วขึ้น โดยการแยกองค์ประกอบของร่างกาย เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก รวมถึงพิจารณาธาตุทั้ง ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งช่วยให้เข้าใจว่าร่างกายเป็นเพียงธาตุ ไม่มีตัวตนที่แท้จริง ทำให้จิตเข้าถึง อนัตตา ลดความยึดมั่นถือมั่น และนำไปสู่ปัญญาและความหลุดพ้น (พระญาณวิริยาจารย์, 2550) จากเหตุผลและความสำคัญผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคม
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามหลักแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
4. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

3.1 กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์เชิงลึก งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่วิจัยและได้กำหนดบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาโดยการมุ่งเน้นเลือกสัมภาษณ์ จำนวน 15 รูป ได้แก่ 1) พระพรหมวชิรโสภณ ตำแหน่ง

ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 10 (ธ.) 2) พระสุขุมวาทเวที ตำแหน่ง ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ม) 3) พระเทพวชิรคุณาธาร ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ม) 4) พระญาณวิลาศ ตำแหน่ง ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธ.) 5) พระครูศรีธรรมปาลคุณ ตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธ.) 6) พระปริยัติธีรวงศ์ ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอเมืองร้อยเอ็ด (ธ.) 7) พระเมธีวัชราภรณ์ ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอศรีสมเด็จ (ธ.) 8) พระครูทิพยธรรมาภรณ์ ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอหนองพอก (ธ.) 9) พระครูจิรวัฒนาทร ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลสวนจิก (ธ.) 10) พระครูสังฆรักษ์พันธ์ศักดิ์ ฐิตสีโล ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลศรีสมเด็จ (ธ.) 11) พระครูวัฒนธรรมาภรณ์ ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดเจดีย์ชัยมงคล 12) พระครูอาทรธรรมวิธาน ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประชาคมวนาราม (ป่ากุง) 13) พระครูปริยัติธรรมธัช ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดบูรพาภิราม(ม) 14) พระครูปลัดทศชิต สุเมโธ ตำแหน่ง เลขานุการเจ้าอาวาสวัดประชาคมวนาราม (ป่ากุง) และ 15) แม่ชีหล้า สวัสดิ์ผล ตำแหน่ง หัวหน้าสำนักแม่ชีวัดประชาคมวนาราม (ป่ากุง)

3.2 เครื่องมือสำหรับการทำวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observe)

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการสังเกตจากการทำกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมทางศาสนา ฯลฯ เป็นต้น กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่วิจัย

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ได้ศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

4.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคม การพัฒนาสังคมสามารถวิเคราะห์ได้จากหลายมุมมองตามแนวคิดของแต่ละทฤษฎี ซึ่งแต่ละแนวคิดมีข้อดีและข้อจำกัดการนำไปใช้ควรพิจารณาปัจจัยทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยีของสังคมนั้น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเหมาะสม ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการแก้ปัญหาและพัฒนาด้านการปกครอง โดยใช้หลักธรรมกรรมฐาน, สมถกรรมฐาน, วิปัสสนากรรมฐานและจริต 6 ของคณะสงฆ์ได้แบ่งเป็นส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค มีเจ้าคณผู้ปกครองเป็นลำดับชั้นตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ใช้หลักปกครองโดยพระธรรมวินัยและมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไข

เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2560 มีกฎ ระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับของมหาเถรสมาคมออกตามพระธรรมวินัยและเอื้อกับกฎหมายบ้านเมืองโดยใช้หลักธรรมสมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน จริต 6 ประการ พระอุปัชฌาย์ให้มีความเมตตาต่อสัทธิวิหาริก ทำตัวเสมือนเป็นบิดาของบุตร ส่วนสัทธิวิหาริกก็เคารพนับถือพระอุปัชฌาย์เสมือนบิดาของตน เป็นการปกครองลักษณะพ่อปกครองลูก มีหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ ได้แก่ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม และรู้บุคคล จึงทำให้การพัฒนาสังคมด้านการปกครองของคณะสงฆ์ไทยเรียบร้อยดีงามมาตลอด

4.2 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้ในการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ได้แก่ กรรมฐาน นิมิต 3 จริต 6 (จริยา 6) สมถกรรมฐาน ฌาน 4 อภิญญา 6 นิโรธสมาบัติ (สัญญาเวทยิตนิโรธ) วิปัสสนากรรมฐาน และสติปัฏฐาน 4 พระสงฆ์ที่เป็นสัทธิวิหาริกประกอบด้วยพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) พระเทพวิสุทธิมงคล วิ. (ศรี มหาวีโร) พระพรหมวชิรโสภณ (ศรีจันทร์ ปุณฺณรโต) พระราชพัชรญาณมุนี (ทองอินทร์ กตปุญฺโญ) นอกจากนี้ยังต้องศึกษาจากพระไตรปิฎก ทั้งต้องศึกษาภาคภาษาบาลีและภาคภาษาไทย เพราะหลักธรรมหรือพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้าบรรจุไว้ในภาษาบาลี การฝึกใจ การปฏิบัติใจ การรักษาใจเป็นแนวทางปฏิบัติของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต โดยใช้การฝึกสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐานจะได้รับผลคือความสุขใจ บรรลุธรรม มรรค ผล นิพพาน ในปัจจุบันในชาตินี้ ถือการบำรุงเหตุ คือ การกระทำให้มาก เพียรให้มาก เหตุน้อย ผลน้อย เหตุมาก ผลมาก เหตุพิเศษ ผลพิเศษ สุดท้าย คือ การฝึกใจ รักษาใจ ปฏิบัติใจ เพราะใจเป็นสมบัติอันล้ำค่าของมนุษย์ สามารถบรรลุธรรมชั้นสูงได้ก็บรรลุธรรมที่ใจเพราะฉะนั้นต้องฝึกใจ รักษาใจ

4.3 รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท คือ บทบาทการพัฒนาสังคม 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ จะต้องมีองค์ประกอบของกรรมฐาน สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน คือ อาตาปี ประกอบความเพียรแผดเผากิเลสให้เร่าร้อน สัมปะชาโน รู้ตัวอยู่ทุกขณะ สติมา มีสติ ทำให้มีจิตใจเมตตา สงเคราะห์ผู้คนด้านวัตถุสิ่งของ สร้างโรงเรียนและมอบทุนการศึกษาช่วยเหลือผู้คนที่ยากจนด้วยวัตถุทาน พระอริยบุคคลตั้งแต่ชั้นอนาคามีจนถึงพระอรหันต์จะเข้านิโรธสมาบัติ เมื่อออกจากนิโรธสมาบัติแล้วทำให้เกิดผลให้แก่ผู้ให้ทาน มีการช่วยเหลือและสร้างสถานศึกษา ในขณะเดียวกันต้องสร้างคนไปด้วยธรรม

4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ได้แก่ “BRM MODEL” ซึ่งประกอบด้วย 1) B = หลักพุทธปรัชญาเถรวาท (Theravada Buddhist Philosophy) 2) R = บทบาทการพัฒนา

สังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น (Role in social development) และ 3) M = รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท (The Model of The Social Development of The Kammatthana Forest Monks of The Line of Luang Pu Man Phurithatto According to Theravada Buddhist Philosophy)

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท มีข้อค้นพบที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และมีคุณค่าทางวิชาการ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป จึงนำมาอภิปรายผล เพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

5.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคม การพัฒนาสังคมสามารถวิเคราะห์ได้จากหลายมุมมองตามแนวคิดของแต่ละทฤษฎี ซึ่งแต่ละแนวคิดมีข้อดีและข้อจำกัดการนำไปใช้ควรพิจารณาปัจจัยทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยีของสังคมนั้น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเหมาะสม ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการแก้ปัญหาและพัฒนาด้านการปกครอง โดยใช้หลักธรรมกรรมฐาน, สมถกรรมฐาน, วิปัสสนากรรมฐาน และจริต 6 ของคณะสงฆ์ได้แบ่งเป็นส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค มีเจ้าคณผู้ปกครองเป็นลำดับชั้นตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ใช้หลักปกครองโดยพระธรรมวินัยและมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2560 มีกฎ ระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับของมหาเถรสมาคมออกตามพระธรรมวินัยและเอื้อกับกฎหมายบ้านเมืองโดยใช้หลักธรรมสมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน จริต 6 ประการ พระอุปัชฌาย์ให้มีความเมตตาต่อสัทธิวิหาริก ทำตัวเสมือนเป็นบิดาของบุตร ส่วนสัทธิวิหาริกก็เคารพนับถือพระอุปัชฌาย์เสมือนบิดาของตน เป็นการปกครองลักษณะพ่อปกครองลูก มีหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ ได้แก่ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม และรู้บุคคล จึงทำให้การพัฒนาสังคมด้านการปกครองของคณะสงฆ์ไทยเรียบร้อยดีงามมาตลอด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์ (2552) พบว่า การพัฒนาวัดด้านการปกครองได้มีการวางมาตรการและออกกฎระเบียบของวัดเป็นไปตามแบบแผนแห่งพระธรรมวินัยและกฎระเบียบของคณะสงฆ์ ให้พระภิกษุและสามเณรได้ยึดถือและประพฤติปฏิบัติตามและให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมพัฒนาวัดในรูปของคณะกรรมการวัดและเพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ประชาชน ประชาชนได้ตระหนักและเห็นบทบาทความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและได้ให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์ทำนุบำรุงกิจการงานด้านต่าง ๆ ของวัด ประชาชนได้เข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดอย่างสม่ำเสมอและเพิ่ม

จำนวนมากยิ่งขึ้น ทำให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนตลอดไป

5.2 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้ในการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ได้แก่ กรรมฐาน นิมิต 3 จริต 6 (จริยา 6) สมถกรรมฐาน ฌาน 4 อภิญญา 6 นิโรธสมาบัติ (สัญญาเวทยิตนิโรธ) วิปัสสนากรรมฐาน และสติปัฏฐาน 4 พระสงฆ์ที่เป็นสัทธิวิหาริกประกอบด้วยพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) พระเทพวิสุทธิมงคล วิ. (ศรี มหาวีโร) พระพรหมวชิรโสภณ (ศรีจันทร์ ปุณฺณรโต) พระราชพัชรญาณมุนี (ทองอินทร์ กตปุญฺโญ) ทั้งนี้เพราะว่า หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการแก้ปัญหาและพัฒนาด้านศาสนศึกษา โดยใช้หลักธรรมกรรมฐาน, สมถกรรมฐาน, วิปัสสนากรรมฐาน และฌาน 4 มีการวางแนวทางของการศึกษาทั้งพระสงฆ์และเยาวชนของชาติด้วยการพัฒนาด้านกายและด้านสังคม ด้วยการพัฒนาทักษะของชีวิตด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างรู้เท่าทัน การใช้สอยหรือบริโภคปัจจัยต่าง ๆ ด้วยปัญญา ให้พระสงฆ์สามเณรมีกิริยามารยาทเรียบร้อยดีงามตามกาลเทศะ ส่วนด้านสังคมเป็นการพัฒนาปรับพฤตกรรมให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลครอบครัว ชุมชน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามัคคีกัน เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีวิสัยจากภายใน ปฏิบัติตามกฎกติกาของสังคม ลดละเลิกอบายมุขอันเป็นทางแห่งความเสื่อมทรามในชีวิต ไม่ทุจริต ดำรงชีพด้วยอาชีพสุจริต ไม่สร้างปัญหาให้สังคมและสิ่งแวดล้อม การที่ได้ให้ความอนุเคราะห์อุปถัมภ์ให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรได้รับการศึกษาทั้งทางธรรมและทางโลกอีกทั้งยังเป็นผู้อุปถัมภ์การก่อสร้างอาคารเรียนและสนับสนุนอุปกรณ์รวมถึงมอบทุนการศึกษาได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัศพล ปญฺญาปชฺโชโต (อัจฉริยปัญญาชน) (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ผลการวิจัยพบว่า กรรมฐานแบบภาวนาพุทโธตามแนวหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เน้นการทำสมถะโดยการพิจารณากายค ตาสติภาวนา บริกรรมภาวนาว่า พุทโธ จนจิตเป็นหนึ่งแล้วจึงพิจารณาให้เห็นไตรลักษณ์ กรรมฐานตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยเน้นไปที่การทำให้จิตสงบ (สมถะ) และรู้แจ้ง ความจริง (วิปัสสนา) กรรมฐานจึงมี 2 อย่างคือ สมถะ และวิปัสสนา สมถะคือการเพ่งอารมณ์ให้จิตเป็น เอกัคคตา ส่วนวิปัสสนาคือการใช้สติและสัมปชัญญะรู้แจ้งความเป็นไตรลักษณ์ของขันธ์ห้าในฐานะของสรรพ สิ่งในลักษณะของรูป-นาม อารมณ์สมถกรรม ฐานมี 40 มีกสิณ เป็นต้น ส่วนวิปัสสนามีอารมณ์พิจารณา 6 มี ขันธ์ 5 เป็นต้น (1) พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า (2) อสุภกรรมฐาน พิจารณากายให้เห็นเป็นของ อสุภะ เป็นสิ่งที่น่าเกลียด โสโครก ปฏิกูล

5.3 รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท คือ บทบาทการพัฒนาสังคม 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง

ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้วยการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานทางการศึกษา ชุมชน สนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้ขาดแคลน สร้างอาคารเรียนชักชวนนำประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัด เพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียนแนะนำแนวทางการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษา สร้างแหล่งเรียนรู้ในวัด มีการสนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมหรือสามารถให้จัดตั้งโรงเรียน การกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น จัดให้มีการยกย่องส่งเสริมวัดที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เช่น บริจาคเงินช่วยเหลือสร้างอาคาร อุปกรณ์การเรียนการสอน ทุนการศึกษาแก่นักเรียน โดยประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติตามความเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ สัญญา กลัดงาม และกฤตสุชิน พลเสน (2566) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทคือกระบวนการสร้างความเจริญงอกงามทางร่างกาย และสติปัญญา เป็นการพัฒนาให้บุคคลมีวุฒิภาวะเป็นผู้ใหญ่ รู้จักรับผิดชอบ มีศีลธรรมอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ อย่างเป็นปกติสุข 2) บทบาทการพัฒนาสังคมของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี พบว่าเป็นวัดที่พัฒนา คนด้านร่างกาย จิตใจโดยมุ่งเน้นเรื่องการปฏิบัติอบรมสมาธิภาวนา และบทบาทในการพัฒนาสังคมทั้ง 6 ด้านซึ่ง เป็นไปตามกฎของมหาเถรสมาคม 3) วิเคราะห์การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี พบว่า วัดป่าถ้ำพระเทพนิมิตมีบทบาทและหน้าที่เป็นไปตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย และมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของสังคมชุมชนเมือง โดยเจ้าอาวาสได้ปฏิบัติหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ตาม พระราชบัญญัติทั้ง 6 ด้านได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

5.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ได้แก่ “BRM MODEL” ซึ่งประกอบด้วย 1) B = หลักพุทธปรัชญาเถรวาท (Theravada Buddhist Philosophy) 2) R = บทบาทการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น (Role in social development) และ 3) M = รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท (The Model of The Social Development of The Kammatthana Forest Monks of The Line of Luang Pu Man Phurithatto According to Theravada Buddhist Philosophy) สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตนาภรณ์ ปัดจังหรีด และคณะ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง เปรียบเทียบหลักการในทางวิปัสสนาสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตกับพระไตรปิฎก ผลการวิจัยพบว่า พระครูวินัยธรมั่น ภูริทัตโต เป็นพระผู้ซึ่งได้ปฏิบัติตนตามแนวทางคำสอนสู่ทางพ้นทุกข์ขององค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด และยึดถือธุดงค์วัตรด้วยจริยวัตรปฏิปทางดงาม และได้วางแนวทางในการปฏิบัติสมถะ และวิปัสสนาตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จ

พระสัมมาพุทธเจ้า ซึ่งหลักธรรมคำสอนที่พระครูวินัยธรมั่น ภูริทัตโต ได้กล่าวหรือเทศน์สอนไว้นั้นก็ล้วนเอามาจากในพระไตรปิฎกทั้งสิ้นไม่มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด เพียงแต่ท่านนำมาทำให้เป็นที่ประจักษ์ว่าการปฏิบัติและการได้รับผลที่ถูกต้องนั้นควรจะเป็นไปในทิศทางใดให้แก่สมณะประชาชนที่สนใจ ในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นได้รับรู้ได้เห็น และรับทราบได้ทราบโดยทั่วกันเท่านั้น

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีสถาบันการสร้างศาสนทายาทที่เป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การคัดสรรบุคคลที่เข้ามาบวชการจัดหลักสูตรที่ครบสมบูรณ์ทั้ง 6 ด้าน และเพิ่มเติมในเรื่องของภาษาและเทคโนโลยี พร้อมสวัสดิการในทุก ๆ ด้าน

2. ส่งเสริม สนับสนุน สร้างสวัสดิการให้กับศาสนทายาทที่อยู่ปัจจุบันให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นโดยความร่วมมือขององค์กรคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบ

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

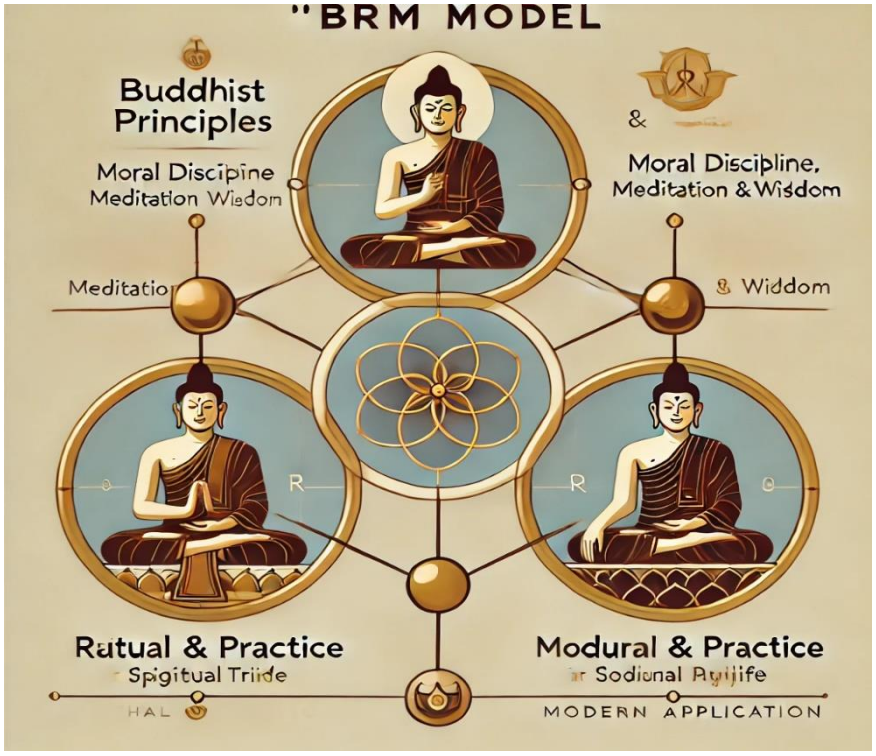
1. ควรศึกษาการพัฒนาศักยภาพของพระป่าสายกรรมฐาน เช่น หลวงปู่ศรีมหาวีโร หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน เพื่อเป็นองค์ความรู้

2. ควรศึกษารูปแบบการบริหารกิจการของคณะสงฆ์สายพระป่า

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยนี้ศึกษารูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท โดยนำเสนอ “BRM Model” ซึ่งประกอบด้วย 1) B = หลักพุทธปรัชญาเถรวาท (Theravada Buddhist Philosophy) 2) R = บทบาทการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น (Role in social development) และ 3) M = รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท (The Model of The Social Development of The Kammatthana Forest Monks of The Line of Luang Pu Man Phurithatto According to Theravada Buddhist Philosophy)

ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาสังคมของพระป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท จึงเป็นไปตามหลัก BRM การสร้างเป้าหมายชีวิต การมีเป้าหมาย ย่อมเป็นเข็มทิศ เป็นเส้นทาง ส่งสู่ความงดงามให้ชีวิตในยุคปัจจุบัน

ภาพที่ 1 แผนภูมิแนวคิดของ "BRM MODEL" ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท โดยเชื่อมโยงหลักพุทธธรรม วัตรปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันดังแผนภูมิภาพข้างล่างนี้

เอกสารอ้างอิง

พระครูสมุห์โกศล พทฺธสีโล,พระมหาเพ็ช ฐานิสฺโร. (2564). การจัดการทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาด้านสาธารณูปการ. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 7(3), 195-206.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพวิสุทธิมงคล (ศรี มหาวีโร). (2555). *ชีวประวัติ ธรรมะ และข้อวัตรปฏิปทา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์ และการพิมพ์ จำกัด.

พระญาณวิริยาจารย์. (2550). *ประวัติหลวงปู่มั่น ภูริทัตตเถระ ฉบับสมบูรณ์และได้สามัญสำนึก*. กรุงเทพมหานคร: หจก. ประชาชนจำกัด.

พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์. (2552). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระมหาพชร กิตฺติวรเมธี, พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ และพระมหาสุนันท์ สุนนฺโท. (2566). การพัฒนางานด้านสาธารณสงเคราะห์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดสระแก้ว. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 6(3), 55-69.

รัตนาภรณ์ ปัดจังหรีด และคณะ. (2564). *เปรียบเทียบหลักการในทางวิปัสสนาสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตกับพระไตรปิฎก*. (รายงานการวิจัย). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

วัศพล ปณฺญาปชฺโชโต (อัจฉริยปัญญาชน). (2564). การศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต. *Journal of Modern Learning Development*, 7(1), 187-199.

สัญญา กลัดงาม และกฤตสุชิน พลเสน (2566) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี. *Journal of Philosophical*, 28(2), 99-113.